

Klik [hier](#) voor het originele artikel (p. 113)

KIJK WAT JE KLEUTERS AL KUNNEN!

Bij plannen denken we aan agenda's, to-do lijstjes, roosters en stappenplannen. Al die dingen die een volgroeid brein aankan, zogezegd. Maar de ontwikkeling van die vaardigheid begint al veel eerder. Ook kleuters doen al aan planning. Ze kijken bijv. eerst naar een stapel blokken om vervolgens precies de juiste maat blokjes door een gat te duwen. En wat voor plannen geldt, geldt ook voor vaardigheden als het reguleren van emoties en gedrag, samenwerken en het monitoren van het eigen werk. Als je weet waar je op moet letten, kun je het bij je kleuters allemaal voorbij zien komen. Whitebread en collega's ontwikkelden samen met leraren een checklist voor zelfregulerende en metacognitieve vaardigheden. Deze helpt je je blik te richten en biedt handvatten om de ontwikkeling van deze vaardigheden te bevorderen.

HET IDEE

Als een kleuter het juiste plaatje aanwijst i.p.v. benoemt, reken je dan het antwoord fout? Nee, natuurlijk niet. Toch was dit wat Whitebread onderzoekers vaak zag doen. Door te werken met talige methodes, zoals jonge kinderen vragen laten beantwoorden of hardop laten denken, onderschatten ze wat deze allemaal al kunnen. Heel lang concludeerden onderzoekers dan ook ten onrechte dat zelfregulatie en metacognitie pas vanaf +/- 8 jaar tot bloei komen. Niets is minder waar. Om erachter te komen wat jonge kinderen al wel en niet kunnen, kun je hen beter observeren dan ze vragen te stellen. Vanuit dat idee ging Whitebread & co aan de slag om observatie-instrumenten te ontwikkelen. Dat deden ze in nauwe samenwerking met gr 1-2 leraren. Het eerste jaar gingen de gr 1 leraren uit aan de slag. Ze stimuleerden hun leerlingen tot activiteiten en opdrachten, waarbij de kinderen zelfstandig in groepjes of alleen werkten of o.l.v. de leraar. De onderzoekers kwamen in elke klas langs om te filmen en bespraken deze samen met de leraren na: *welk gedrag zien we bij de kleuters dat te maken heeft met metacognitieve en zelfregulerende vaardigheden?* Bovendien koos elke leraar 6 leerlingen uit, van wie er 2 naar zijn inschatting al zeer vaardig waren, 2 gemiddeld en 2 zwak. Van deze leerlingen maten ze 3x per jaar de zelfregulerende en metacognitieve vaardigheden, op basis van kenmerken die uit eerder onderzoek naar voren waren gekomen.

Alle observaties samen werden geordend en dit resulteerde in een checklist met 22 gedragskenmerken: Children's Independent Learning Development - [CHILD 3-5](#). De gr 2 leraren probeerden deze lijst een jaar lang uit en bleken hier uitstekend mee uit de voeten te kunnen.

METACOGNITIE EN ZELFREGULATIE

Flavell introduceerde in de jaren 70 v/d vorige eeuw het begrip *metacognitie*: alle kennis die mensen hebben over hun eigen cognitieve processen. Rond dezelfde tijd presenteerde Vygotskij het begrip *zelfregulatie*: jezelf leren aansturen. Beide vaardigheden liggen in elkaars verlengde en de begrippen worden dan ook vaak door elkaar heen gebruikt. Het belangrijkste is dat beide onmisbaar zijn voor het leerproces. Hoe vaardiger leerlingen hierin zijn – en ook hoe meer je dit stimuleert – *hoe sneller en beter ze leren*. Whitebread & co hebben het in hun checklist over '*independent learning*' (zelfstandig leren), maar zeggen er meteen bij dat dit hetzelfde is als zelfregulerend leren. En daaronder valt bij hen ook kennis over het eigen leren (metacognitie). Daarbij gaat het om het kunnen monitoren en controleren van het eigen leerproces *én* van de eigen emoties en betrokkenheid tijdens leertaken.

DE INZICHTEN

Spelactiviteiten observeren Zoals gezegd vroegen de onderzoekers aan de leraren om hun leerlingen veel activiteiten te laten doen, van torens bouwen tot en met puzzelen. Geen gekke dingen dus, maar de gangbare spelactiviteiten in een kleuterklas. Kijk vooral ook, zeiden de onderzoekers, als leerlingen zelfstandig bezig zijn, alleen of in een groepje. Niet alleen heb je zo je handen vrij om hen goed te observeren, maar je kunt dan zien wat ze uit zichzelf doen en wat de rol van samenwerkend leren is. Samen met een klasgenoot een taak uitvoeren, is makkelijker en moeilijker tegelijk. Makkelijker, omdat 2 (of 3) meer weten dan een. Moeilijker, omdat je je gedrag op elkaar moet afstemmen.

Whitebread & co onderscheiden **3 soorten zelfregulerend gedrag**:

- 1 ZELF** – de zelfregulatie is op het individu zelf gericht. De kleuter zegt bijv. *‘Ik ga een grote toren bouwen.’*
- 2 ANDER** – Het kind probeert het gedrag van een klasgenoot te sturen, bijv. door deze een blok in handen te duwen.
- 3 GEDEELD** – Hierbij gaat het om het samen aanpakken van een taak. Een kind zegt bijv. *‘Laten we eerst alle grote blokken pakken.’*

Uit eerder onderzoek van Whitebread bleek dat kleuters meer ‘ander-regulatie’ en gedeelde zelfregulatie vertoonden als ze zelfstandig bezig waren dan als er een volwassene bij was.

Wat de leraren zagen De 16 leraren uit groep 1 zagen veel voorbeelden van zelfregulerende vaardigheden langskomen. De 6 leerlingen die ieder van hen extra in de gaten hield, werden allemaal in de loop van het jaar vaardiger. Vooral de zwakke leerlingen profiteerden van de aandacht voor zelfregulerend leren, in de

vorm van activiteiten die ze zelf of in groepjes mochten doen. Bovendien waren de leraren het in hoge mate eens over welke gedragskenmerken relevant zijn om naar te kijken. Aan die uit de literatuur voegden ze er nog twee toe, namelijk: 1. de leerling gebruikt eerder aangeleerde strategieën en 2. eerder gehoorde taal zelf ook. Typisch iets wat leraren die leerlingen goed kennen wel en onderzoekers niet opmerken. Mooie aanvulling dus, vonden Whitebread & co. In totaal bevat de checklist 22 relevante gedragskenmerken. De gr 2 leraren uit groep 2 bleken hier een jaar later prima mee uit de voeten te kunnen. De onderzoekers checkten ook of leraren bij een en dezelfde leerling (op een videofragment bijv.) tot dezelfde observaties kwamen en dat was inderdaad het geval. CHILD bleek dus een praktisch bruikbare en betrouwbare checklist om de mate van zelfregulerende vaardigheden van leerlingen te bepalen. En doordat leraren weten waar ze op moeten letten, weten ze ook op welke punten ze leerlingen verder kunnen stimuleren.

IN DE KLAS

Plannen, monitoren, evalueren – dat zijn allemaal zaken waarbij je niet meteen aan kleuters denkt. Toch zijn ze wel degelijk bezig met deze activiteiten. De checklist van Whitebread & co vertelt wat deze vaardigheden op kleuterniveau inhouden. Hoe een kleuter een taak aanpakt – of dat nu een puzzel maken, een pop aankleden of opruimen is – vertelt jou veel over de mate van zelfregulerend leren. Je kunt kleuters helpen om deze vaardigheden (verder) te ontwikkelen door ze telkens net iets uitdagender taken of spelletjes te laten doen. Als je merkt dat een kind gefrustreerd raakt of het bijltje erbij neergooit, kun je te hulp schieten. Je doet voor en vertelt hardop hoe je iets kunt aanpakken, in welke volgorde bijv. en je leert het kind om het na te doen en uiteindelijk zelf te doen. Laat kinderen ook veel in groepjes of duo’s spelen en werken, zonder jouw tussenkomst. Op die manier oefenen ze hoe ze moeten samenwerken, oftewel hun sociale zelfregulerende vaardigheden. Zo reikt elk gedragskenmerk uit de checklist je handvatten aan om kleuters vooruit te helpen.

KLEUTERS LATEN ZICH NIET AFLEIDEN

'Stop, je leidt me af', zei een kleuter in groep 1-2 van Bindels deze week tegen een klasgenootje. Een mooi voorbeeld van hoe zelfs jonge kinderen al kunnen leren zelf de regie te nemen in hun leerproces. '2 maanden geleden hebben we het in de klas gehad over jezelf niet laten afleiden, als onderdeel van zelfregulerend leren', vertelt Bindels. 'Gaaf om te zien dat het beklijft.' Op basisschool Klimop in Rijkevoort is Bindels lid van de werkgroep zelfregulerend leren. Sinds 2 jaar werkt de school met een jaarcyclus om leerlingen in alle klassen zelfregulerende vaardigheden aan te leren. Iedere 3 weken komt een andere leerstrategie uit het boek Zelfregulerend leren van Dijkstra aan bod, 14 in totaal. Bindels: 'In die 3 weken geven we eerst instructie over de leerstrategie. Vervolgens stimuleren we leerlingen erop te letten tijdens het zelfstandig werken.' Neem de leerstrategie "jezelf organiseren". Met rollenspel, spelletjes en metaforen maakt Bindels de strategie begrijpelijk. 'De metafoor uit het boek is in dit geval een fiets, waarbij het nodig is soms te trappen en soms te remmen', verduidelijkt ze. 'We deden een spelletje "commando pinkelen" om dat nog concreter te maken.' Ze legt ook de doelen bij de leerstrategie uit, zoals: ik laat me niet afleiden, ik zet door al vind ik het moeilijk, ik houd mijn aandacht bij de les. Elke keer na het zelfstandig werken, reflecteren leerlingen zelf op hoe dat is gegaan. 'Bij de kleuters gaat dat heel simpel met een duim omhoog, omlaag of opzij. In de middenbouw gebruiken we een thermometer met kleuren. En in de bovenbouw zetten leerlingen een puntje in hun eigen voortgangsgrafiek.' Bindels is enthousiast over de schoolbrede, structurele aandacht voor zelfregulatie. 'Het maakt kinderen echt bewust van hoe ze leren. We zien leerlingen zelf regie nemen door bijvoorbeeld een rustig plekje op te zoeken in de gang of hun weektaak in stukjes te verdelen. En zelfs de kleuters kunnen elkaar al vragen of het wat stiller mag. Omdat alle leerstrategieën ieder jaar weer terugkomen, zullen ze er steeds verder in groeien.'

- [Blog](#) Hoe verbeter je de zelfregulatie van kleuters?
- KU [Inspiratieblog](#): executieve functies en kleuters
- [Artikel](#) Zelfregulatie: Resultaat van opvoeding en biologie?

Meer lezen!